

DOSTĘP DO INFORMACJI ARCHIWALNEJ W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY

*Dr Justyna Adamus
Uniwersytet Śląski w Katowicach
jadamus@silesia-region.pl*

ARCHIWUM

- ✘ Archiwum jest miejscem składowania rzeczywistych dowodów prawnych (dokumentów), ale odpowiada też za zachowanie narodowych doświadczeń, ducha, inspiracji i wizji dla przyszłych pokoleń.
- ✘ Archiwa już od starożytności powstawały wszędzie tam gdzie tworzyły się państwa, instytucje społeczne czy religijne.

WSPÓŁCZESNE ARCHIWUM

- ✘ Archiwa współczesne są nie tylko jedną z instytucji w obszarze szeroko rozumianej kultury i nauki lecz są to instytucje, które stymulują rozwój gospodarczy, poprzez zwiększenie świadomości działania w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego.
- ✘ Dokumentacja gromadzona w archiwach, ze względu na swoje pochodzenie i charakter, dostarcza informacji w przekroju historyczno-geograficznym.

TROCĘ HISTORII

- ✘ Początki archiwów sięgają cywilizacji babilońskiej XII i XIII wieku p.n.e. Badania prowadzone nad archiwaliami w tym dawnym okresie wskazują na doskonałą organizację organizmów państwowych. Archiwa powstawały wszędzie tam gdzie tworzyły się państwa, instytucje społeczne czy religijne.

POWSZECHNY DOSTĘP DO ARCHIWÓW

- ✘ Powszechny dostęp do wiedzy historycznej gromadzonej w archiwach datuje się na okres późniejszy, kiedy to w wyniku rewolucji francuskiej Archiwum Narodowe we Francji udostępniło archiwalia dla wszystkich obywateli.

INFORMACJA PUBLICZNA

- ✘ dokumenty urzędowe podlegające udostępnianiu są autentycznym świadectwem zaistniałych obecnie i w przeszłości faktów, są materiałem źródłowym do badania przemian życia politycznego, społecznego i kulturalnego w przekroju historyczno-geograficznym. W ostatnim czasie wiele uwagi poświęca się dokumentacji elektronicznej w archiwach, do której dostępność ma być znacznie łatwiejsza.

PODSTAWY PRAWNE DOSTĘPU DO INFORMACJI PUBLICZNEJ

- ✘ Ustawa z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. nr 112, poz. 1198)

SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY

- ✘ Przyjmuje się, że dzisiaj problemem nie jest już znalezienie informacji, tylko zdolność do jej interpretacji i oceny. Współczesne społeczeństwo największy nacisk kładzie na możliwość użycia informacji do swoich celów. Właściwe użycie informacji z kolei wymaga jej interpretacji a zatem potrzebna jest wiedza o tym jak zinterpretować i wykorzystać informację.

WIEDZA

- ✘ Według Encyklopedii Powszechnej PWN wiedza „w węższym znaczeniu – ogół wiarygodnych informacji o rzeczywistości wraz z umiejętnością ich wykorzystania; w szerokim znaczeniu – wszelki zbiór informacji, poglądów, wierzeń, którym przypisuje się wartość poznawczą lub(i) praktyczną” [2].

WIEDZA

- ✘ Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych podobnie definiuje wiedzę jako „ogół informacji o rzeczywistości wraz z umiejętnością ich wykorzystania” [3, s. 291].

SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY

- ✘ Aby sprawnie korzystać z informacji i móc właściwie interpretować oraz wybierać odpowiednie informacje spośród całego natłoku współczesnej masy informacji potrzeba wiedzy.
- ✘ Społeczeństwo wiedzy niewątpliwie wyrasta z potrzeb społecznych i rozumiane jest jako przejaw zmian cywilizacyjnych.

OBSZARY BADAŃ SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY

- ✘ w kontekście tzw. gospodarki opartej na wiedzy, w której rozwój oparty jest na tworzenia wiedzy, czyli osiągnięć naukowych, będących wynikiem badań naukowych
- ✘ przekazywanie wiedzy za pomocą systemów kształcenia i szkolenia oraz popularyzacja wiedzy za pomocą nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych
- ✘ zastosowanie wiedzy dla innowacji i postępu technicznego [4, s. 309-310]

CO ODRÓŻNIA SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY OD SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO?

- ✘ Dotychczasowe podejście do zagadnienia informacji zakładało niemal nieograniczony dostęp do informacji. Cechy te, niewątpliwie świadczyły o dążeniu do społeczeństwa informacyjnego i obecnie zaczęły ustępować nowym dążeniom w zakresie dostępu do informacji, albowiem coraz większą rangę przypisuje się jakościowym aspektom informacji, a nie tylko ilości dostępnej informacji, szybkości jej przetwarzania i powszechnego do niej dostępu.

ARCHIWA

- ✘ Archiwa są istotnym elementem społeczeństwa wiedzy, mają za zadanie przygotować informacje odpowiednio przetworzone, tak aby interpretacja dokumentów przebiegała w sposób jasny i użyteczny.

OPIS DOKUMENTU W ARCHIWACH JAKO PODSTAWA SYSTEMATYKI INFORMACJI ARCHIWALNEJ

- ✘ dostęp do informacji archiwalnej jest możliwy dzięki odpowiedniej organizacji materiałów archiwalnych, która wywodzi się z archiwistyki XIX wiecznej – zasada proveniencji i pertynencji terytorialnej.

DOKUMENT ELEKTRONICZNY

- ✘ Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 lutego 2008 roku – powołanie Narodowego Archiwum Cyfrowego (www.nac.gov.pl).

ZAKRES DZIAŁANIA NAC:

- ✘ materiały archiwalne zapisane w sposób cyfrowy, w tym dokumenty elektroniczne,
- ✘ rejestry publiczne,
- ✘ zbiory danych zamieszczone w Internecie.

OPIS DOKUMENTÓW ELEKTRONICZNYCH

- ✘ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych (Dz. U. 2006 nr 206, poz. 1517) - opis dokumentu elektronicznego niezależnie od nośnika przy wykorzystaniu metadanych.

DOKUMENT ELEKTRONICZNY W ARCHIWACH

- ✘ Opis dokumentu poprzez treść a nie format.
- ✘ Dokument elektroniczny jest dowodem w sprawach prowadzonych przez urzędy.
- ✘ Dokument elektroniczny jest efektem budowy elektronicznej administracji.

SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY I DOSTĘP DO DOKUMENTÓW W SFERZE ADMINISTRACYJNEJ

- ✘ U podstaw dostępu do informacji leżą takie wartości jak jawność, otwartość i przejrzystość władzy publicznej. Wszelka informacja o sprawach publicznych, która jest jawna, a więc nie objęta tajemnicą na mocy Konstytucji RP, jest jednocześnie dostępna.

INFORMACJA PUBLICZNA

- ✘ Informacja publiczna obejmuje szereg spraw odnoszących się do życia publicznego. Informacja ta jest udzielana w oparciu o różnego rodzaju dokumenty.
- ✘ Ustawa o dostępie do informacji konkretyzuje, wyrażone w art. 61 Konstytucji RP, ogólne zasady korzystania z praw do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne.

UDOSTĘPNIENIE INFORMACJI PUBLICZNEJ:

- ✘ uzyskaniu informacji publicznej, w tym informacji przetworzonej,
- ✘ wglądu do dokumentów urzędowych,
- ✘ dostępie do posiedzeń kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów.

FORMA UDOSTĘPNIANIA INFORMACJI:

- ✘ ogłaszanie w internetowym Biuletynie Informacji Publicznej,
- ✘ udostępnianie na wniosek zainteresowanego,
- ✘ wyłożenie w powszechnie dostępnym miejscu lub poprzez terminale informacyjne (infomaty).

EUROPEJSKA POLITYKA DOSTĘPU DO DOKUMENTACJI I ARCHIWÓW

Rekomendacja UE została przyjęta w dniu 21 lutego 2002 r. Zwrócono uwagę na fakt, że szeroki dostęp do dokumentów urzędowych, na równych prawach i w oparciu o jasne reguły:

- ✘ pozwala opinii publicznej na wyrobienie sobie właściwego zdania i sformułowanie krytycznej oceny na temat stanu społeczeństwa oraz władzy,
- ✘ sprzyja efektywności działań administracyjnych, przyczynia się do ich spójności i przeciwdziała niebezpieczeństwu korupcji,
- ✘ sprzyja utwierdzeniu roli administracji jako służby publicznej i wzmacnia publiczne zaufanie.

OGRANICZENIA W DOSTĘPIE MOGĄ WYNIKAĆ Z OCHRONY:

- ✘ bezpieczeństwa narodowego, obrony i stosunków międzynarodowych,
- ✘ bezpieczeństwa publicznego,
- ✘ zapobiegania, dochodzenia i postępowania sądowego w sprawach kryminalnych,
- ✘ prywatności i dóbr osobistych,

OGRANICZENIA C.D.:

- ✘ interesów handlowych i gospodarczych, zarówno publicznych, jak i prywatnych,
- ✘ równości stron w postępowaniu sądowym,
- ✘ środowiska,
- ✘ kontroli i nadzoru wykonywanych przez władze publiczne,
- ✘ gospodarczej, monetarnej i walutowej polityki państwa,
- ✘ poufności obrad w obrębie i między instytucjami władzy publicznej zmierzającymi do wypracowania przez nie stanowiska.

DOSTĘP

- ✘ Dostęp do dokumentów stanowiących informację publiczną należy do tych czynników, które przyczyniają się w znacznej mierze do konieczności wypracowania odpowiednich mechanizmów organizacji i opracowywania tych dokumentów. W tym kontekście ułatwienie dostępu do dokumentów leży w gestii osób odpowiedzialnych za udostępnianie informacji, ale także archiwistów odpowiedzialnych za ich długotrwałe przechowywanie.

E-ADMINISTRACJA

- ✘ tworzenie centralnych baz danych obejmujących rejestry publiczne, min. System CRASC (Centralny Rejestr Aktów Stanu Cywilnego),
- ✘ powstanie platformy ePUAP (Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej),
- ✘ SEKAP (System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej).

**JAK DAŻYĆ DO SPOŁECZEŃSTWA
WIEDZY W ARCHIWACH?
CZY JEST MOŻLIWE ZASPOKOJENIE
POTRZEB SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY W
OBECNYM SYSTEMIE INFORMACJI
ARCHIWALNEJ?**

- ✘ Europejska polityka dostępu do archiwów wskazuje na obiektywne poznawanie historii jako jedno z podstawowych praw obywatelskich. Daje się oczywiście zauważyć pewna sprzeczność pomiędzy otwartością i poufnością informacji.
- ✘ Społeczeństwo wiedzy skoncentrowane jest na wykorzystywaniu usług i dostarczaniu wiedzy a nie jedynie informacji. Archiwa jednak postulują prosty dostęp do materiałów archiwalnych, tak aby interpretacja pozostała w gestii użytkowników archiwów.

PRZESZKODY:

- ✘ struktura sieci archiwów, wewnętrzny układ akt: zespół, seria, dokument, jak również różnorodność dokumentów, formularzy i system obiegu dokumentów,
- ✘ potrzeba obiektywnego badania historii i potrzeba wglądu do oryginalnych dokumentów a nie jedynie meta informacji czy meta wiedzy.

DOSTĘP W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY

- ✘ Oferowanie usług archiwalnych online będzie jedną z najważniejszych funkcji archiwum w społeczeństwie wiedzy (obok trzech innych: poziom informacji o archiwum, poziom informacji o dostępie do materiałów archiwalnych oraz poziom informacji o dostępie do kopii cyfrowych)
- ✘ program treningowy - umiejętność poruszania się w danym archiwum lub nawet prezentacja wiedzy dotyczącej przykładowego tematu badawczego.

ZAKOŃCZENIE

- ✘ Użytkownicy przede wszystkim oczekują wiedzy na temat tego jak i gdzie znaleźć informację, jaka jest możliwość dostępu do źródła i jak badać dokumenty.
- ✘ Archiwa dostarczają potencjalnej informacji i umożliwiają prowadzenie badań. Sam dokument, a więc wiedza zawarta w źródłach badawczych powinna być obiektywna.
- ✘ Dostęp powinien być neutralny w stosunku do zawartości.

LITERATURA

- ✘ [1] Barczak H.: Informacja archiwalna. Warszawa 1983.
- ✘ [2] Encyklopedia Powszechna PWN. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3995573> [dostęp 16 września 2009].
- ✘ [3] Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych. Oprac. B. Bojar. Warszawa 2002.
- ✘ [4] Materska K.: Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy. Warszawa 2007.
- ✘ [5] Laszuk A.: Udostępnianie i wymiana informacji archiwalnej. [W]: Usługi, aplikacje, treści w gospodarce opartej na wiedzy. Pod red. D. Pietruch-Reizes i W. Babika. Warszawa 2004, s. 121-128.
- ✘ [6] Narodowe Archiwum Cyfrowe. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.nac.gov.pl> [dostęp 16 września 2009].
- ✘ [7] Schmidt K.: Prace przygotowawcze do archiwizacji dokumentów elektronicznych – doświadczenia australijskie i brytyjskie. „Archeion” 2004 t. 107 s. 117-148.
- ✘ [8] Adamus J.: Archiwizacja dokumentów elektronicznych w administracji publicznej. „Archiwista Polski” 2005 nr 4(40) s. 41-45.
- ✘ [9] Dostęp do informacji publicznej: wdrażanie ustawy. Pod red. H. Izdebskiego. Warszawa 2001.
- ✘ [10] Nałęcz D.: Europejska polityka dostępu do dokumentacji i archiwów. Warszawa 2004. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.archiwa.gov.pl/repository/archiwa/eupolityka.pdf> [dostęp 31 stycznia 2006].
- ✘ [11] Weber H.: Skorzystaj z klucza i zagraj rolę – archiwa w społeczeństwie informacyjnym i kształcącym się. „Archeion” 2004 t. 107, s. 15-26.
- ✘ [12] Menne-Haritz A.: Dostęp do archiwów, czyli przeformułowanie archiwalnego paradygmatu. „Archeion” 2002 t. 104 s. 68-95.
- ✘ [13] Bischoff F. M.: Wpływ technik cyfrowych na profil zawodowy archiwisty – wyzwania w zakresie kształcenia i szkolenia archiwistów. „Archeion” 2004 t. 107 s. 27-38.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ!

Dr Justyna Adamus

Uniwersytet Śląski w Katowicach

jadamus@silesia-region.pl